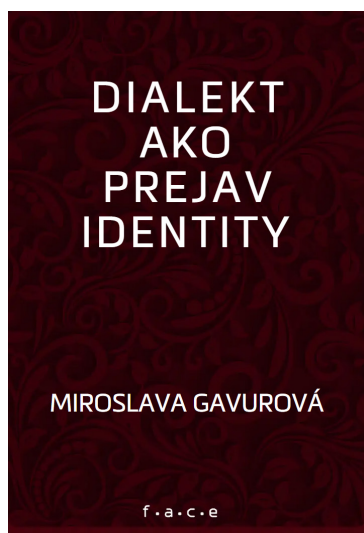

Тарас ШМІГЕР

*доктор філологічних наук, професор
професор кафедри перекладознавства
і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура
Львівського національного університету ім. І. Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4713-2882>
email: taras.shmiher@lnu.edu.ua*

[Рец.] ДІАЛЕКТ ЯК МАРКЕР ІДЕНТИЧНОСТІ
[на кн.]: Gavurová M. Dialekt ajo prejav identity. Fintice: FACE,
2021. 232 s.

Російське вторгнення 2022 р. нарешті показало суть цієї російсько-української війни, яка тривала з 2014 р., а готувалася ще довше. Це – війна за ідентичність у всіх можливих виявах: за імперську, проти української (зі сторони ворога) або за неї (зі сторони українців), за творення псевдоідентичності або за знищення наявної ідентичності. У всіх описах головних критеріїв для визначення ідентичності мова посідає домінантне становище (інколи не перше, але завжди центрове).

Книжка пражської дослідниці словацьких діалектів Мирослави Гавури (Miroslava Gavurová) розкриває цікаві аспекти мовної ідентичності, яка ґрунтується на діалектному узусі, й розуміння його цінності. Використовуючи матеріал зі Східної Словаччини, дослідниця показує, наскільки складне питання мовознавчого та суспільного розмежування діалекту й мови.

Передмова складається із двох частин, які містять теоретичні й історичні відомості. Авторка аналізує поняття «діалект» і «стандарт мови» в англійській і словацькій лінгвістиці, вивчає поняття «диглосії», «інтердіалекту», «мовних зсувів» тощо, а також подає історичні дані про функціонування діалекту у Східній Словаччині. Цікаво, що ці території мають особливу діалектну історію з погляду розвитку словацької мови, і саме таку мовну «карту» пробували розіграти проугорські сепаратисти 1918–1919 рр., які утворювали умовно незалежні республіки та пропагували ідентичність «слов'яків». Така історія надає чимало матеріалу для роздумів про взаємозв'язки між мовою й ідентичністю, власною ідентичністю та ідентичністю громади, значимістю культурної ідентичності.

П'ять основних розділів книжки присвячено мовленню с. Фінтиці (Fintice), розташованому в етнографічному регіоні Шариш і сучасному Пряшівському краю. У першому розділі дослідниця розглядає народні казки цього села (детально чотири). Представивши головні позиції аналізу, вона здебільша препарує їхні лексичні та

тематичні особливості. Тісно спаяні лексичні та тематичні риси розкривають різні галузі суспільного життя – універсальні, суспільні, моральні, любовні та релігійні мотиви дають змогу зануритися в архетипну ментальність народного мовлення.

Другий розділ – перекладознавчий. У центрі уваги – переклад п'яти фінтицьких казок сучасною словацькою нормативною мовою. Внутрішньомовний переклад досліджено загалом слабо, тому такі студії сприяють тому, що науковці звертають увагу і на ці перекладацькі заходи. Мирослава Гавур робить аналіз на трьох рівнях: морфосинтаксичному, лексичному й стилістичному. Зібрані приклади дуже гарно ілюструють відмінності, коли доводиться перекладати – або, на думку декого, «редагувати» – діалектні тексти для загальнонаціональної рецепції. Слабкою стороною аналізу стала недостатня увага до оцінки якості таких перекладів: переклад – це ж не проста заміна мовних кодів, а заміщення частин глибинного світогляду та суспільного досвіду.

Великопісні пісні – об'єкт розгляду третього розділу. Дослідниця описує віршознавчі, діалектні та змістово-естетичні риси п'яти релігійних пісень, співаних у час Великого посту. Мабуть, найцікавішою для українців буде остання – «Podzekujme Kristu Pánu», оскільки вона майже ідентична знаному серед українців релігійному канту «Подякуйте Христу-Пану». Справді, цікаво дізнатися про її походження (варто розглядати-таки якимсь спільне джерело) та побутування на значно ширших теренах.

Наступний – четвертий – розділ розкриває особливості любовних пісень Фінтиць. Мирослава Гавура намагається дослідити автохтонні пісні, вишукує зв'язки з місцевими традиціями. Свій аналіз дослідниця вибудовує крізь призму трьох аспектів: образи учасників любовних дій, еротичні мотиви та лінгвостилістичні риси текстів.

У п'ятому розділі авторка звертається до неофіційний антропонімів, що насправді може представити особливу місцеву культуру назовництва. Відмінності між офіційними іменами та прізвиськами людей не часто привертають увагу дослідників, тому такий розділ дуже вагомий для взування і, можливо, покращення подальших студій у цій царині. Категорії, за якими авторка розглядає виникнення нових оцінних прізвиськ, випливають із їхнього походження – справжніх імен, прізвищ, зовнішніх фізичних, психічних чи алюзивних описів, ситуативних назв. Усі ці риси дають змогу з'ясувати мотиваційне підґрунтя виникнення нових імен.

Книга містить три додатки. Перший складається з нотних записів мелодій до великопісних пісень, про які мовиться у третьому розділі, а у другому додатку подано текстовий запис усіх п'яти. Третій – це корпус неофіційних імен і прізвиськ Фінтиць. Доповнюють допоміжний апарат іменний покажчик, список літератури та резюме словацькою й англійською мовами.

Отож М. Гавура описала мовлення одного села крізь призму різножанрових текстів. Це представило досить об'ємну картину репрезентації. Водночас дослідження могло би бути ще глибшим, якби дослідниця звернула увагу на той факт, що Шариш заселяють дві етнографічні групи – словаки на півдні й українці на півночі. Саме тому українських контактів було не уникнути. Непідготовлений читач легко впізнає українізм в цитатах, але не зрозуміє, як вони там опинилися. Таке зіставлення словацько-українського пограниччя дало би можливість зробити внесок і до міжмовних контактів двох народів.

Загалом книжка цікава. Її видано ошатно, з неабияким естетичним смаком. Бажаю авторці нових і ще цікавіших досліджень.